

Daiga Jamonte, Bc.hist. Latvijas Universitātes Muzeja krājuma glabātāja

Hugo Kārļa Grotusa glezna “Viktorijas ūdensroze”

Sagaidot profesora Paula Galenieka (1891 - 1962) jubilejas gadu, rubrikā “Zem Lupas” aplūkojam profesoram piederējušo gleznotāja Hugo Grotusa (1884 - 1951) gleznu ar attēlotu viktorijas ūdensrozi. Glezna glabājas LU Muzeja Botānikas un mikoloģijas kolekciju Galenieku mantojuma apakškolekcijā un tā ir vienīgā glezna šajās kolekcijās.

Hugo Grotusa glezna “Viktorijas ūdensroze”. Foto: Sarmīte Livdāne

Pauls Galenieks ir viens no Latvijas 20. gadsimta pirmās puses izcilākajiem un daudzpusīgākajiem botāniķiem, daudzu nozīmīgu botāniķu skolotājs, grāmatu autors, zinātnes popularizētājs. Viņa darbības galvenie virzieni bija paleobotānika un floristika. P. Galenieks dzimis 1891. gada 23. februārī Kurzemē Rubas pagastā. 1911. gadā viņš uzsāka studijas Rīgas Politehniskā institūta Lauksaimniecības nodaļā, bet 1917. gadā kopā ar to devās emigrācijā, kur arī ieguva diplomu un uzsāka savas darba gaitas. Emigrācijā P. Galeniekam arī bija iespēja iepazīties ar Kaukāza un Altaja dabu. 1921. gadā viņš atgriezās Latvijā ar ārstniecības augu izpētes ekspedīcijā ievāktajām Altaja augu sēklām, kas tika iesētas jaundibinātajā [Latvijas Universitātes Botāniskajā dārzā](#). Atgriezies dzimtenē, P. Galenieks uzsāka darbu Latvijas Universitātē. 1936. gadā pētnieks aizstāvēja disertāciju “Latvijas rozes”. Jau 1929. gadā profesors bija iegādājies mājas Baldonē un deva tām nosaukumu “Rozītes”. Īpašumā tika izveidoti dendroloģiskie stādījumi 1,8 ha platībā ar vietējiem un svežzemju augiem, šeit tika audzētas arī vairākas savvaļas rožu sugas. Šobrīd tas ir iekļauts [Latvijas aizsargājamo dendroloģisko](#)

stādījumu sarakstā. Kopš 1939. gada P. Galenieks līdzās darbam Latvijas Universitātē, strādāja arī Jelgavas Lauksaimniecības akadēmijā, darbu abās augstskolās viņš turpināja arī pēc Otrā pasaules kara. No 1944. līdz 1950. gadam profesors bija Latvijas Valsts universitātes (tagad - Latvijas Universitāte) Bioloģijas fakultātes dekāns, bet no 1944. gada līdz 1960. gadam LVU Bioloģijas fakultātes Botānikas katedras vadītājs, tajā pat laikā (1944.-1957.) viņš bija Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas (tagad - Latvijas Lauksaimniecības universitāte) Botānikas katedras vadītājs. Profesora ieguldījums Latvijas botānikā ir ne tikai viņa paša pētījumi un jaunu, talantīgu botāniķu paaudzes sagatavošana, bet arī pienesums botānikas terminoloģijā, mācību grāmatu sagatavošanā, viņš vadīja fundamentālā darba “Latvijas PSR flora” tapšanu un sagatavoja tam atsevišķus rakstus. Profesors nomira 1961. gada 15. maijā un ir apglabāts Rīgā, 1. Meža kapos.

Laikabiedri un skolnieki atceras P. Galenieku kā ļoti erudītu, vispusīgām interesēm un zināšanām apveltītu cilvēku, kas ļoti mīlējis dziedāt. Galenieku ģimenē mākslas dzīve nebija sveša. Arī viņa dēlam Imantam ir zīmētāja un gleznotāja talants. Pats profesors ar radošiem cilvēkiem iepazinās un bija saistīts kopš jaunības, kad studiju gados strādāja laikraksta “Jaunākās Ziņas” redakcijā. Latvijas Lauksaimniecības Universitātes izdotajā grāmatā “Pauls Galenieks” profesors raksturots: “Galenieks, mirdzošs, sprēgājošs, staltu stāju un bieži baltā krekļā, bija cilvēks, kas spēja novērtēt gan garšīgu ēdienu, gan skaisti veidotu dakšīņu, gan interesantu cilvēku sabiedrību, labu dzejoli un labu gleznu.” (40. lpp.) Diemžēl šobrīd nav drošu ziņu, vai Pauls Galenieks ir bijis pazīstams ar gleznu “Viktorijas ūdensroze” autoru Hugo Grotusu, kas gan, ņemot vērā P. Galenieka sabiedriski aktīvo dzīvi, nav izslēgts. Jāatzīst, ka skatoties gleznotāja radītās **gleznas**, nav šaubu, ka Latvijas daba un, jo vairāk ziedi, viņam ir bijuši tuvi.

Gleznotājs Hugo Grotuss, pilnā vārdā Hugo Kārlis Grotuss ir dzimis 1884. gada 17. janvārī Jaunpils pagastā, miris 1951. gada 16. janvārī Vācijā, bija Latvijas gleznotājs — reālists, Neatkarīgo mākslinieku vienības biedrs. Māksliniecisko izglītību viņš ieguva Jūlija Madernieka mākslas studijā, Štiglica Centrālajā tehniskās zīmēšanas skolā Pēterburgā, tur palika dzīvot un strādāt dažādās pilsētas skolās. 1920. gadā mākslinieks atgriezās Latvijā, kur arī strādāja par skolotāju. 1944. gadā H. Grotuss devās bēgļu gaitās uz Vāciju. 1920. — 1930. gados viņš bijis populārs ziedu un ainavu gleznotājs, viņš ir uzskatāms par reālistu, bet ar noslieci uz dekoratīvu stilizāciju. Savas dzīves laikā mākslinieks ir radījis vairāk kā 2000 gleznu. Lielākoties H. Grotuss savās gleznās ir attēlojis Latvijas ziedus, eksotiskāki sastopami samērā reti, bet to vidū ir viktorijas ūdensroze.

Viktorijas ir ūdensrožu dzimtas ģints, kam pieder divas sugas: karaliskā viktorija (*Victoria amazonica*) un krusas viktorija (*Victoria cruziana*). Pirmā ir izplatīta klusos un mierīgos Amazones dīķos un ezeriņos, vecupēs un līčos, otrā aug nedaudz vēsākā klimatā - Paragvajā un Argentīnā lēni tekošos ūdeņos. Viktorijas ūdensrozes ir pazīstamas ar savām patiesi lielajām lapām. Latvijā **krusa viktorija** aug gan Nacionālajā botāniskajā dārzā Salaspilī, gan LU Botāniskajā dārzā Rīgā, Kandavas ielā. Abos dārzos vienmēr tiek gaidīta tās ziedēšana. Tās baltais zieds atveras naktī, no rīta zieds aizveras, bet tās pašas dienas vēlā pēcpusdienā tas atveras otrreiz, jau viegli iekrāsojies rozā tonī. Pret rītu zieds aizveras pavisam un nogrimst ūdenī, lai briedinātu sēklas. Pie mums viktoriju audzē kā viengadīgu augu un katra gada sākumā tā tiek sēta no jauna, jo novembrī tai pie mums paliek par tumšu un tā atmirst. Šogad, pateicoties papildus apgaismojumam LU Botāniskajā dārzā ziedēja divgadīgs augs.

Krusas ūdensroze LU Botāniskajā dārzā 2020. gada rudenī. Foto: Daiga Jamonte

Glezna ar attēloto viktoriju redzama arī Galenieku mantojuma apakškolekcijas fotoreprodukcijā. Uzņēmumā profesors stāv LU Botānikas katedrā pie darba galda, kurš šobrīd glabājas Botānikas un mikoloģijas kolekcijās. Diemžēl reprodukcija ir uzņemta sliktā kvalitātē. Šī glezna ir redzama vēl kādā fotouzņēmumā, kas publicēts grāmatā “Pauls Galenieks” 33. lappusē. Interesanti, ka LU Muzeja krājumā ir ļoti līdzīga fotogrāfija, uzņemta tajā pašā reizē, tikai šajā nav gleznas. Šķiet, ka fotogrāfs fotosesijā ir uzņēmis vairākus variantus, kuros variējis ar fonu, izmantojot turpat kabinetā esošo gleznu.

Profesors P. Galeniks LU Botānikas katedrā pie darba galda. LU Muzeja krājums

Diemžēl nav zināms, kā 1934. gadā gleznotā glezna nokļuvusi P. Galenika īpašumā. Pastāv **leģenda**, ka tā ir dāvana profesoram aizstāvot disertāciju “Latvijas rozes” 1936. gadā. Bet iespējams, ka glezna viņam dāvināta saistībā ar darbību LU Botāniskajā dārzā, kura organizēšanā un iekārtošanā P. Galeniks piedalījās un bija tā direktors no 1944. līdz 1948. gadam, kur arī tiek audzēta krusas viktorija.

Paldies LU Botāniskā dārza Tropu un subtropu augu laboratorijas vadītājai Ingunai Gudrupai un Dr. habil. biol. emeritus Alfonam Piterānam par konsultāciju.

Literatūra:

Pauls Galeniks /sastādīja: Ināra Melgalve, Inta Liepiņa ; Latvijas Lauksaimniecības universitāte. - Jelgava : Latvijas Lauksaimniecības universitāte, 2014.

Māksla un arhitektūra biogrāfijās. - 1. sēj. Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1995. 183. lpp.

Papildus informācija:

[Bioloģijas fakultātes vēsture](#)

Latvijas Lauksaimniecības universitātes vēsture

Nacionālā botāniskā dārza Salaspilī vēsture